

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

"ועשית שנים כרבים זהב" (שמות כ"ה, י"ח - כ')

(יח) ועשית שנים כרבים זהב, מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת. (יט) ועשה כרוב אחד מקצה מזזה וכרוב אחד מקצה מזזה, מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו. (כ) והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו, אל הכפרת יהיו פני הכרבים.

נושא א' - "כרבים" - בתחילה נברר מה הם הכרובים, ואיזו צורה היתה להם?

א. מלאכים \ חיות הקודש - הכרובים מוזכרים בתורה לראשונה בפרשת 'בראשית' (ג', כ"ד) : "ויגרש את האדם, וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשומר את דרך עץ החיים, ושם בוודאי הכוונה למלאכים, וכמו שאומר שם 'רש"י' : "את הכרובים - מלאכי חבלה". או כמו שאומר שם 'רובנו בחיי' : "עוד תדע ותשכיל ממוצא פסוק זה, את הכרובים הם חיות הקודש כמו שכתוב (יחזקאל י, טו) היא החיה אשר ראיתי וגו' ואדע כי כרובים המה".

איזו צורה היתה להם

צורת שוורים - 'רבי יוסף בכור שור' מסביר שם, שהם מלאכים בדמות שוורים, ונקראים כך על שם חרישה. ומוכיח זאת מספר 'יחזקאל' שבמקום אחד הוא אומר - "ופני שור מהשמאל לארבעתן", ומונה שם פני אדם ואריה ושור ונשר. ובמקום אחר "פני האחד פני הכרוב", ומונה פני אדם אריה ונשר, ושור אינו מונה, כי כרוב במקום שור.

צורת אדם - ב'אדרת אליהו' מסביר שכל הגוף היה בצורת אדם רק עם כנפיים ותחת הכנפיים ידי אדם, ופנים של תינוקות.

למלאכים באמת אין צורה - צריך להדגיש שלמלאכים עצמם אין שום צורה בהיותם רוחניים, רק נוהגים לתאר אותם בצורה כזו. וכמו שאומר 'רמב"ם' (הלי יסודי התורה פ"ב ה"ג) : "ומהן ברואים צורה בלא גולם כלל והם המלאכים. שהמלאכים אינם גוף וגויה אלא צורות נפרדות זו מזו". ובהל' ד' מסביר : "ומהו זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים, הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד כגופות הכבדים". ומדוע מתארים אותם כבעלי כנפיים, מביא שם ב'פירוש' : "וכן נראה להם כנפים ושהם מעופפים לפי שהם משבחים העופות לפי קלות גופם ומהירות תנועתם ושהם יכולים לילך למקום שירצו בזמן קל בלא מונע כלל".

ב. צורת תינוקות - בגן עדן הכרובים היו מלאכים ממש, אך במשכן וודאי שלא היו מלאכים ממש אלא תבניות בצורת תינוקות. וכן מפרש 'רש"י' : "כרבים - דמות פרצוף תינוק להם". וכמו שמובא במס' 'סוכה' (ה' ע"ב) : "ומאי כרוב? א"ר אבהו - כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא - רביא". וכן ב'דברי הימים ב' (ג', יז) : "וינעש בבית קדש הקדשים כרובים שנים מעשה צעצעים". ומסביר שם 'רש"י' : "מעשה צעצעים - דוגמתו (ישעיה כ"ב) הצאצאים והצפיעות. ותרגומו - ובניא, תבנית ילדים וילדות עשה לכרובים - כרביא".

בספר 'תורת הרמב"ם' בעריכת 'הרב מאיר דוד בן - שם' מביא פירוש בשם 'ר' אברהם בן הרמב"ם' שמשלב את שני הפירושים ואומר, שיכרוב הוא שם לצעיר בשנים, והושאל למלאכים.

ג. צורות בריות שונות - הכרובים מופיעים במספר מקומות במעשה המשכן, ונעשו לשם נוי. למשל, על מכסה היריעות שהיו על המשכן ונראו מבפנים נאמר : "ואת המשכן תעשה... כרבים מעשה חשב תעשה אתם" (שמות כ"ו, א'). ומסביר 'רש"י' : "כרובים היו מצויירין בהם באריגתן... פרצוף א' מכאן ופרצוף א' מכאן ארי מצד זה ונשר מצד זה". ומתקשר לצורת המלאכים, שהיו להם צורות אלו. וה'מזרחי' הבין מ'רש"י' שזה שנקט "ארי מצד זה ונשר מצד זה", לאו דוקא, אלא צורות בעלמא נקט, משתנות זו מזו. אך הוא תמה - אבל לא ידעתי איך כנה הכתוב שאר הצורות בשם כרובים, אם פירוש כרובים הוא צורת ילדים, שתרגומו כרביא, כמו שכתב רש"י ז"ל.

אך 'מהר"ל' בספר 'גור אריה' סובר שכל הצורות שיש להם פנים נקראים בשם "כרובים", כי דומה פרצוף שלהם לפרצוף תינוק, בפרט צורת שאר בריות שאין פניהם כל כך חשוב כמו פני אדם, שיש לו צורה נאה ויפה, נקראו שאר הבריות "כרובים".

ד. צורת עופות - 'רשב"ם' אומר : "כרבים - עופות כדכתיב (יחזקאל כ"ח, י"ד) "את כרוב ממשח הסוכך", עוף גדול בעל כנפים. וחכמים פירשו פני תינוק".

נושא ב' - "ועשית שנים כרבים זהב" - ויש להעיר על צורת הכתוב - 'שנים' ולא - 'שני כרובים זהב', וכמו שכתוב בעשייה עצמה בפרשת 'ויקהל' : "וינעש שני כרבים זהב, מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת" (שמות ל"ז, ז').

שני - שוים, שנים' - לא שוים - 'מלבי"ם' אומר שהביטוי 'שני' מורה שהם שוים, והביטוי 'שנים' מורה שאינם שוים. וטוען שמזה הוכיחו חז"ל שהיו בדמות זכר ונקבה והיו בלתי שוים. ועוד מוסיף, שבכל מקום שמזכיר מספר שכבר ידוע הוא יבא בסמיכות. כמו שאצלנו בתחילה כתוב - 'ועשית שנים כרובים', אך במעשה בפרשת 'ויקהל' כתוב בסמיכות - 'שני כרובים' כי המספר כבר ידוע.

וכן הוא משווה בין הנאמר על המקדש של שלמה בספר 'מלכים א' (ו', כ"ג) : "וינעש ב'דביר' שני כרובים עצי שקוף", לנאמר ב'דברי הימים ב' (ג', יז) : "וינעש בבית קדש הקדשים כרובים שנים מעשה צעצעים". ואומר שם, שבספר 'מלכים' אמר - 'שני' ובסמיכות להורות שהיו שוים במידתם, ואילו בספר 'דברי הימים' אמר - 'שנים' ובלו סמיכות להורות שהיו נחלקים, כי אחד בדמות זכר ואחד בדמות נקבה.

גם 'ר' רפאל בנימין פוזן' בספרו 'פרשגן' אומר שהביטוי - 'שני' מלמד על שוויון גמור, כמובא במשנה 'יומא' (ס"ב ע"א) לגבי שני השעירים של יום הכיפורים, ונאמר שם שלש פעמים 'שני' והגמרא לומדת שהם צריכים להיות שוים במראה, בקומה ובדמים. אך מביא מהרב 'אביגדור נבנצל' שדוחה ואומר שגם - 'שנים' מלמד על שוויון כמו במס' 'יומא' שם לגבי תמידין : "כבשים, מיעוט כבשים שנים, מה תלמוד לומר שנים? שיהיו שניהם שוים", ומשמע מהגמ' שגם הביטוי 'שנים' מורה על שוויון.

ועוד, יש להעיר על דברי 'מלבי"ם', שמדוע כאן בפרשת 'תרומה' ה' מקדים ואומר למשה שיעשה שני כרובים שאינם שוים, ורק בפרשת 'ויקהל' נאמר שבצלאל עשה אותם שוים. בתחילה צריך לציין את השוויון שביניהם, ואח"כ את ההבדל שביניהם. וכמו שמצינו לגבי הכרובים שעשה שלמה, שבתחילה בספר 'מלכים א' נאמר שעשה אותם שוים, ורק בספר 'דברי הימים ב' מגלה שעשה אותם שונים.

לכן, נראה להסביר, בצורה אחרת על בסיס דברי 'רמב"ם' (מורה נבוכים - חלק ג' פרק מ"ה) שעוסק בשאלה, כיצד יתכן שהתורה תצווה לעשות כרובים, והרי נאמר - לא תעשה לך פסל וכל תמונה. וכמובן, שאם ה' מצווה לעשות אותם בוודאי שאין בהם כל חשש, אלא שצריך להבין את פשר הציווי הזה, ועל זה מרחיב 'רמב"ם', ובגלל חשיבות הדברים נביאם במלואם :

וכבר נודע שפנת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה, שאם אין נביא - אין תורה, והנביא לא תבואהו הנבואה רק באמצעות ה'מלאך'... עד שימשה רבינו תחילת נבואתו היתה ב'מלאך', "וירא אליו מלאך ה' בלבת אש". הנה התבאר שאמונת מציאות המלאכים קודמת לאמונת הנבואה, ואמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה... וכאשר התבאר האמת לחכמים ונודע במופת, שיש נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף, הוא האל האמיתי, ושהוא אחד, ושיש גם כן נמצאות אחרות נבדלות שאינם גופות, והם שפגע עליהם טובו ואורו ית', והם המלאכים... ונודע באמת שהמלאכים ההם הם אשר ישימו דבר אמת בפי הנביאים... הנה התבאר במה שהקדמנוהו שאמונת מציאות המלאכים נמשכת אחר אמונת מציאות האלוה, ובה תתכן הנבואה והתורה. ולחיזוק אמונת זאת הפינה צוה האלוה ית' לעשות על ה'ארון' צורת 'שני מלאכים', לקיים מציאות המלאכים באמונת ההמון, אשר הוא דעת אמיתי, שני לאמונת מציאות האלוה, והוא התחלה לנבואה ולתורה, ומבטל 'עבודה זרה' - כמו שבארנו. ואילו היתה צורה אחת - רצוני לומר, 'כרוב אחד' - היה בו הטעאה, שהיו חושבים שהיא - צורת האל הנעבד... או שהמלאך הוא איש אחד גם כן, והיה זה מביא לקצת שניות. וכאשר עשה 'שני כרובים', עם באור 'ה' אלוהינו ה' אחד', התבאר קיום הדעת במציאות המלאכים, ושהם רבים, והיה הענין בטוח מתעות בהם בני אדם שיחשבו שהם אלוה, אחר שהאלוה אחד והוא ברא אלו הרבים".

'שנים' - בא ללמד יסוד עיקרי באמונה שרק ה' הוא אחד - לפי דברי 'רמב"ם' אלו, נראה לומר, שהביטוי שמופיע בפרשת 'ויקהל' שבצלאל עשה - 'שני כרובים זהב', בא לתאר בצורה מספרית כמה כרובים הוא עשה. אך כאן בפרשת 'תרומה' שה' מצווה את משה לעשות - 'שנים כרובים', הביטוי 'שנים' לא בא ללמדנו את מספר הכרובים, אלא את הרעיון הביא רמב"ם שצריך לעשות דווקא שנים בכדי שלא נטעה ונחשוב שהם אחד כמו שה' אחד, אלא רק ה' הוא 'ה' אלקינו ה' אחד' אך במלאכים יש ריבוי ואין בהם את היסוד של 'אחד'. ויוצא מפירושו זה, שעשיית הכרובים אין בה חשש של עבודה זרה, אלא ההיפך היא מבטלת מחשבת עבודה זרה.

ועוד, יש לדקדק, שבספר 'דברי הימים' כתוב ששלמה עשה 'כרובים שנים', ואילו אצלנו כתוב שה' מצווה למשה בסדר מילים הפוך, שיעשה - 'שנים כרובים'. ונראה לומר, שאצלנו מופיעה המילה - 'שנים' בתחילה, כי היא מבטאת את הרעיון המרכזי שצריכים דווקא שנים ולא אחד, כי רק ה' הוא אחד. אך ב'דברי הימים' כתוב קודם 'כרובים' כי זה העיקר שם, והמספר - 'שנים' בא רק ללמד על מספר הכרובים.

נושא ג' - 'מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת' - 'מקשה' הכוונה כל אחד מהם עשוי מקשה בפני עצמו, ואז היה צריך להיות כתוב - 'בשני' קצות הכפורת, שבא לתאר את המקום שבו מניחים את הכרובים. ואולי הכוונה - 'משני' שהם עשויים מקשה כחלק בלתי נפרד משני קצות הכפורת. כלומר, שהביטוי - 'משני' לא בא לתאר את המקום בו ישימו אותם, אלא את המקום ממנו ייצרו אותם ע"י ההקשה.

וכן אומר 'רש"י': "מקשה תעשה - שלא תעשה בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדירין", אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו".

קצות האורך ולא קצות הרוחב - 'רש"י' מפרש: "קצות הכפרת - ראשי הכפרת". ומה נחשב לראשי הכפורת? מסביר בעל 'שפתי חכמים' שהם קצות האורך ולא קצות הרוחב, כי אז יצא שאחורי הכרוב האחד יהיה כלפי אהל מועד ואין זה נכון. ומוסיף עוד, שכתוב (פסוק כב) 'ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים', ורש"י מסביר שמושה רבנו היה באהל מועד, והקול היה יוצא מבין שני הכרובים אל אהל מועד, ואם אחורי הכרוב האחד יהיה כלפי אהל מועד, יהיה גופו מבדיל בין מקום יציאת הדיבור ובין האהל.

נושא ד' - 'ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה' - ויש להבין, שהרי הרעיון הזה מופיע כשלש פעמים בשני הפסוקים הללו: בפסוק י"ח: "ועשית שנים כרובים זהב, מקשה תעשה אותם משני קצות הכפרת". בפסוק י"ט בתחילה: "ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה". בפסוק י"ט בסופו: "מן הכפורת תעשו את הכרובים על שני קצותיו".

'רש"י' מסביר שתחילת פסוק י"ט בא ללמד שבכל קצה יעשה רק כרוב אחד, כי מפסוק י"ח נוכל לטעות ולחשוב שבכל קצה יעשה שני כרובים. ובסוף פסוק י"ט התורה מדגישה שאת הכרובים אין לעשות בנפרד, אלא יש לעשותם כחלק אחד: "מן הכורת. עצמה תעשה את הכרובים, זהו פירושו של מקשה תעשה אותם, שלא תעשה בפני עצמם ותחברם לכפורת".

ונראה לשאול, והרי את הרעיון הזה כבר למדנו מפסוק י"ח שכתוב בה - 'משני' ולא 'בשני', ורש"י עצמו אומר רעיון זה כבר שם, כפי שהבאנו לעיל, אז מדוע התורה צריכה לרשום זאת שוב, ורש"י חוזר בפירושו פעמיים על אותו רעיון?

ונראה לומר, שכאשר התורה כתבה בפסוק י"ח - 'מקשה תעשה אותם משני קצות הכפרת' התכוונה כבר שאין לעשות אותם בנפרד, אך יש חשש שמא יטעו ויחשבו שיש לעשותם מקשה כל אחד בפני עצמו, ולחברם אח"כ לשני קצות הכפורת, לכן התורה טורחת וחוזרת וכותבת במפורש - 'מן הכפורת תעשו את הכרובים על שני קצותיו'. ומכאן נלמד על כל מקום אחר שיהיה כתוב בו כדוגמת - 'משני' עם האות מ"ם כוונת התורה שיש לעשותו מהדבר עצמו כיחידה אחת.

נושא ה' - איך ה' ציווה לעשות כרובים במקדש ואין בזה בעיה של פסל ותמונה

לחזק את חשיבות הנבואה ע"י מלאכים - הבאנו לעיל מדברי 'רמב"ם'.

הם לא נעשו להשתחוות להם - 'חזקוני' אומר: "ואעפ"י שאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה כאן התיר צורת הכרובים שהרי לא נעשו להשתחוות אלא לישיבתו, דוגמא כרובים דכסא הכבוד, ודברים הרבה כאלו מצינו בתורה כמו שכתוב כל העושה בו מלאכה יומת והתיר לעשות בה תמיד, מוסף, מילה ערות אשת אח ויבום לא תלבש שעטני גדילים תעשה לך".

ומוסיף הוכחה מהפסוק: "ופניהם איש אל אחיו", דברים הללו מוכיחים שלא נעשו לתמונה כדי להשתחוות. כי אם היה מהם רק אחד או אם היו פני האחד נגד העם ופני האחד אל אחיו, היה פתחון פה לבעל דין לומר שנעשה לשם יראה. עכשיו כשפני שניהם איש אל אחיו ועוד ששני פניהם כבושים אל הכפורת מקום השכינה והתורה, אז ברור שלא נעשו כדי להשתחוות להם, ועוד שלא היו נראין לשום בריה רק לכהן גדול, אז הדבר ידוע כי נעשו רק לנוי דוגמת שמשים כענין שנאמר שרפים עומדים וגו'.

המצב במדינה - אנו מקדישים את כל השיעורים לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ לומדי הכולל: ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד בזית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להלטרף גם לדרך הזום, וגם לדרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net